

Et forvrengt syn på atferdsanalyse

Børge Holden
psykologspesialist

Stephen von Tetzchner har skrevet boken *Ufordrende atferd hos mennesker med lærehemming. Betydningen av kommunikasjon, boforhold og tjenester* (Gyldendal Akademisk, 2003). Omlag 100 sider av boken tar for seg atferdsanalyse. Tetzchner gir en uholdbar og fordømmende framstilling av atferdsanalyse, og er konstant mistenkeligjørende. Her er noen eksempler:

En generell atferdsanalytisk anbefaling om at språktrening må ta utgangspunkt i barnets interesser, får Tetzchner til å hevde at anbefalingen skyldes at «[Sundberg] selv og andre innenfor hans tradisjon tidligere har unnlatt å legge til grunn individets motiver, interesser og preferanser når de velger tegn å lære bort» (s. 114). Dette er urimelig. Tetzchner gjengir en studie av behandling av selvskading, og skriver at forfatteren tillegger klienten enkle, egennyttige motiver, og er utspekulert (ss. 194–195). Dette er *Tetzchners* nedsettende karakteristikk av forfatterens syn på klienten. Jeg har lest studien han gjengir. Forfatteren analyserte årsaker til selvskading-en, og behandlet den med hell. Språket er respektfullt. Tetzchner hevder også at atferdsproblemer kan skyldes dårlig kvalitet på atferdsanalytisk behandling *forut* for studien (f.eks. s. 128). Hva vet han om dette?

Tetzchner beskylder atferdsanalytikere for å ordlegge seg slik at personalet møter tjenestemottakere med negative holdninger (ss. 123–124), og for «i en viss forstand» å overse kognitive begrensninger (s. 125). Han dokumenterer ingen av delene. Han mener også at «En konsekvens av en atferdsfokuset tilnærming kan bli at personalet ... bare søker å lære bort kommunikative uttrykk som skal erstatte utfordrende atferd, [og] overser andre behov personen har for å kommunisere...» (s. 132). Men han begrunner det ikke. En rekke steder framstiller han atferdsanalysen som ensidig konsekvensorientert (f.eks. s. 114, 195), og for ikke se på foranledninger som kan motivere problematferd. Dette er galt, og han gir selv mange eksempler på det motsatte (f.eks. s. 125).

Tetzchners mistanker går ofte over i beskyldninger om overgrep og uetisk framferd. Han skriver at søking etter oppmerksomhet ifølge atferdsanalysen er et «underliggende motiv for utfordrende atferd, som omgivelsene ofte mener må forhindres fra å komme til uttrykk» (s. 138). Han begrunner ikke sin generelle og alvorlige framstilling.

Tetzchner gjengir en rekke studier feil. Ikke minst misforstår han flere studier av personer som hindrer egen selvskading (bl.a. ss. 192–196). Ut fra dette kommer han med uberettiget kritikk og irrelevante alternative tolkninger.

Tetzchner har mange alternative forklaringer på utfordrende atferd. Han diskuterer ikke prinsipielle forskjeller mellom disse og atferdsanalytiske forklaringer. En gjenganger er frustrasjon som alternativ til å forklare utfordrende atferd med manglende forsterkning. I de fleste tilfeller er imidlertid frustrasjonen åpenbart et resultat av nettopp fravær av forsterkning. Han burde også vite at atferdsanalytikere snakker om frustrasjon, men som en følge av konkrete hendelser, ikke som fullgod forklaring. Han mener også at en studie kan ha feil forklaring på at personen selvskader, og gjetter på at personen egentlig har en ticsforstyrrelse (s. 195)! Dette er dristig, siden studien ikke inneholder snev av holdepunkter for dette. Han presenterer også «kognitiv atferdsanalyse» (?) som en utvidelse av atferdsanalyse, og viser til personlig kommunikasjon med en britisk psykolog som han gjengir (s. 174). Det er pinlig å gjøre oppmerksom på at psykologen er atferdsanalytiker, «very much in the Skinnerian mould» (Chris Cullen, personlig kommunikasjon, 14. juli, 2003). Tetzchners problem er for øvrig at

han aldri viser praktiske konsekvenser av sine egne perspektiver på forebygning og behandling, eller at de utvider atferdsanalytiske perspektiver.

Tetzchner innvender at atferdsanalyse mangler et utviklingsmessig perspektiv. Da er det rart at han kritiserer atferds-analysen for å mene at søking etter oppmerksomhet er en medfødt tendens; han mener at dette ikke har empirisk grunnlag. Er ikke en lignende forutsetning sentral innenfor tilknytningsteori? Han gjennomgår også selvregulering som en egen forklaring på utfordrende atferd, uten å drøfte hvordan dette er forskjellig fra atferdsanalytiske forklaringer. Det samme gjelder de andre alternativene til atferdsanalyse han kommer med.

Dette er smakebiter. Nesten alle de ca. 100 sidene inneholder lignende eksempler. (En omfattende gjennomgang er publisert i nr 2/3 av tidsskriftet Diskriminanten.) Jeg har knapt sett en så negativ framstilling av et fagfelt overhode. I stedet for å foreta en presentasjon, og oppsummere sterke og svake sider, er hele presentasjonen spekket med kritikk, ofte i form av usaklige spark. I tillegg trekker han generelle konklusjoner ut fra enkelstudier. Han insinuerer og mener å påvise uetisk framferd, ut fra mistanker og spekulasjoner. Er dette fag- og forskningsetisk holdbart?